

Lausunto luonnoksesta taustamuistioksi koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelman laadinnalle

Johdanto

Hallitus on määritellyt koulutuksellista tasa-arvoa koskevia tavoitteitaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011–2016. Kaikilla asteilla koulutuksellista tasa-arvoa edistetään mm. puolittamalla vuoteen 2020 mennessä sukupuolen ja alojen sekä sosiaalisen ja etnisen taustan vaikutus koulutukseen osallistumiseen ja tutkinnon suorittamiseen. Opetusministeriö on asettanut työryhmän, jonka toimeksianto on määritelty seuraavasti:

Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelman, jonka valmistelusta asetettava työryhmä vastaa. Työryhmän tulee laatia esityksensä koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmaksi siten, että valtioneuvosto voi hyväksyä ohjelman loppuvuodesta 2012. Työryhmän tulee työssään:

- *laatia kattava kuvaus koulutuksellisen tasa-arvon nykytilanteesta,*
- *laatia ehdotukset toimenpiteiksi, jotka toteuttavat valtioneuvoston koulutuksellisen tasa-arvon edistymiselle asettamat tavoitteet ja laatia näille toimenpiteille seurantamittarit ja tehdä esitys koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelman seurannan toteuttamisesta*
- *valmistella ja hankkia koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelman tueksi käynnistettävä tutkimushanke*
- *kuulla laaja-alaisesti eri koulutusasteiden oppilaitoksia ja keskeisiä sidosryhmiä ja toimia riittävässä vuorovaikutuksessa tutkijoiden ja opiskelijoiden kanssa.*

Työryhmä on lähettänyt luonnoksen taustamuistioksi laajasti intressiryhmille, joilla on varattu mahdollisuus antaa lausuntonsa 5.10.2012 pidettävässä kuulemistilaisuudessa.

Luonnos taustamuistioksi on ollut käytettävissä vain muutaman päivän ajan. Miesjärjestöjen keskusliitto esittää tässä lausunnossa keskeisimmät yleiset arviot ja palaa esitettyihin toimenpiteisiin myöhemmin toimitettavassa täydentävässä lausunnossa.

Luonnos ei vastaa toimeksiantoon eikä tavoitteisiin

Hallitusohjelman tavoitteet koulutuksellisen tasa-arvon lisäämiseksi ovat poikkeuksellisen kunnianhimoiset, kun otetaan huomioon viime vuosien kehitys. Luonnoksessa todetaan mm.:

”Viimeaikainen kehitys näyttää kuitenkin osin murtaneen perinteistä käsitystä yhteiskunnallista tasa-arvoa tuottavasta koulutusjärjestelmästä. Koulutus ei enää tasaa eri väestöryhmien eroja, vaan on jopa lisäämässä niitä. Nykyisin sukupuoli ja vanhempien koulutustausta ja sosioekonominen tausta sekä vanhempien tulot näyttävät määrittävän nuoren koulutuspolku.” (sivu 6).

Luonnoksessa esitettyjen tietojen mukaan koulutuksellinen tasa-arvo on viime vuosina vähentynyt, erot ovat kasvaneet. **Tavoitteet kehityksen suunnan kääntämiseksi ja erojen vähentämiseksi puoleen vuoteen**

2020 mennessä ovat erittäin haastavia. Suhteessa näihin tavoitteisiin luonnoksen sisältö jää todella vaatimattomaksi. Perusteluksi muutamia poimintoja:

1. Koulutuksellisen tasa-arvon seurannan toimenpideohjelma ja siihen sisältyvät indikaattorit puuttuvat kokonaan. Luonnoksessa ei ole edes pyritty perustelemaan, että esitetyillä toimenpiteillä olisi mahdollista saavuttaa asetetut tavoitteet vuoteen 2020 mennessä.
2. Tavoitteissa ja toimeksiannossa mainitaan erikseen sukupuolten välisen eron puolittaminen. Luonnoksessa todetaan sukupuolten välinen ero ja katsotaan sen olevan kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen suuri:

”Suomessa tyttöjen ja poikien välinen ero oli kuitenkin eräs suurimmista. Suomessa pojat eivät myöskään pysty kompensoimaan heikompaa menestystään lukutaidossa matematiikan tai luonnontieteiden taidossa. Sukupuolten välinen osaamisen eriytyminen jo näin varhain koulutusjärjestelmässä on omiaan siirtämään sukupuolittuneisuutta koulutuspolkujen myöhempiin vaiheisiin. Erot näkyvät siinä, miten tytöt ja pojat valitsevat lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä ja siinä, kuinka suuri osa miehistä ja naisista suorittaa korkeakoulututkinnon.” (sivu 7)

Luvussa *”Perusopetuksesta toiselle asteelle”* (sivut 7-8) ei kuitenkaan tarkastella kehitystä sukupuolen mukaan. Toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jääneitä ja keskeyttäneitä ei ole huomioitu lainkaan. Kuitenkin juuri tämä osaryhmä, joissa poikien osuus on huomattavasti suurempi kuin tyttöjen, ilmaisee monella tavoin aikaisemman koulutuksen epäonnistumista tasa-arvotavoitteiden suunnassa.

3. Luonnoksesta puuttuu kokonaan koulutuksellisen tasa-arvon tarkastelu kansantalouden ja Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmista. Joitakin kustannuseriä mainitaan niitä tarkemmin perustelematta. Tästä esimerkkinä ovat maininnat esityksessä oppivelvollisuuden jatkamiseksi yhdellä vuodella:

”Käytännössä oppivelvollisuuden pidentäminen 17 ikävuoteen edellyttää myös subjektiivisen oikeuden luomista toisen asteen koulutukseen eli niitä toimia, jotka on esitelty vaihtoehdossa 2. Yhden vuoden oppimateriaalikustannukset, opintotarjonnan lisääminen ja kuljetusvelvoitteiden kasvaminen tuottaisivat vuodessa arviolta noin 100 miljoonan euron lisämääräraha-tarpeen.”

Lisämääräraha esitetään kulueränä eikä pohdita sen merkitystä investointina tulevaisuuteen. Jo tällä hetkellä oppivelvollisuuden jälkeen toisen asteen koulutuksen ulkopuolella jääville nuorilla järjestetään monimuotoista toimintaa, jonka kustannuksista ei lainkaan esitetä arvioita.

4. Vapaa sivistystyö on tarjonnut vaihtoehdon monille niistä nuorista, jotka eivät ole onnistuneet eteneeseen toisen asteen koulutuksessa. Vapaa sivistystyö kuitenkin vain mainitaan lyhyesti tarkastelematta yksityiskohtaisemmin sen merkitystä ja mahdollisuuksia koulutuksellisen tasa-arvon lisäämisessä:

”Vapaan sivistystyön tarjonnalla edistetään aktiivista kansalaisuutta ja kannustetaan aikuisia sivistystavoitteeseen harrastamiseen.” (sivu 32.)

Kuitenkin juuri tämä osaryhmä, joissa poikien osuus on huomattavasti suurempi kuin tyttöjen, ilmaisee monella tavoin aikaisemman koulutuksen epäonnistumista tasa-arvotavoitteiden suunnassa.

Tavoitteena sukupuolten tasa-arvo oppimistuloksissa

Seuraavassa kiinnitetään huomiota muutamiin sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeisiin teemoihin:

- Tyttöjen ja poikien väliset erot oppimisessa ja oppimistuloksissa tulevat esiin jo perusopetuksen ensimmäisillä vuosiluokilla. Erityisopetukseen on ohjautunut poikia selvästi enemmän kuin tyttöjä jo ensimmäisestä vuosiluokasta alkaen. Tyttöjen ja poikien suhde erityisopetuksessa on pysynyt lähes samana, vaikka kaiken kaikkiaan osuudet ovat kasvaneet. Viimeisimpien tilastotietojen mukaan yli 10 % pojista on ohjattu erityisopetukseen.
Erityisopetus on merkittävä koulutuksellinen investointi ja siksi sitä tulisi tarkastella yksityiskohtaisemmin yleisesti ja erityisesti koulutuksellisen tasa-arvon näkökulmasta. Miksi eriarvoisuus oppimistuloksissa on lisääntynyt samanaikaisesti kun erityisopetukseen ohjattujen osuus on kasvanut?
- Poikien ja tyttöjen kehityksessä on merkittäviä eroja yli koko lapsuuden:
 - Poikien sosiaalinen osaaminen (kompetenssit) vahvistuvat selvästi hitaammin kuin tyttöjen. Kaikissa sosiaalisia taitoja/osaamista koskevissa kouluikäisten tutkimuksissa on havaittu, että samanikäisillä tyttöjen sosiaalinen osaaminen on keskimäärin kehittyneempää kuin poikien. Esimerkiksi tuoreessa tutkimuksessa pääkaupunkiseudun 7. vuosiluokan oppilaille heikon tuloksen sosiaalisessa osaamisessa sai 30 % pojista ja 16 % tytöistä. Sosiaalisen osaamisen perusta rakentuu ensimmäisinä elinvuosina. Peruskoulun alkaessa tytöt selviytyvät poikia paremmin uuden kehitysyhteisön sosiaalisissa haasteissa ja voivat keskittyä enemmän oppimiseen. Poikien energiaa kuluu tyttöjen enemmän sosiaaliseen selviytymiseen. Kun siinä kasautuu osaamattomuudesta seuraavia epäonnistumisia, huonon koulumenestyksen noidankehä helposti käynnistyy.
 - Murrosiässä tytöt kypsyvät fyysisesti ja kehittyvät muutenkin keskimäärin lähes vuotta varhemmin kuin pojat. Tästä seuraa, että tytöt ovat poikia valmiimpia selviytymään luokanopettajan ohjaamilta alaluokilta jaksoihin ja aineopettajiin hajoaville yläluokille. Pojille tämä siirtymä osuu usein murrosiän vaikeimpaan vaiheeseen. Jos perusopetuksessa otettaisiin huomioon lapsen kehitys murrosiässä, se jatkuisi mahdollisimman yhtenäisenä ja kehitysyhteisön tuki olisi erityisen vahvaa 11–14. ikävuosina.
- Perusopetus on kehittynyt yhä vaativammaksi erityisesti yläluokilla. Koulujen koon kasvaessa ja jaksetun aineopetuksen yleistyessä hitaasti kehittyvien ja oppimisessa muista syistä hitaasti etenevien poikien asema on tullut yhä vaikeammaksi. Jos syystä tai toisesta opinnoissa jää jälkeen, oppilas tarvitsee se kodin että koulun erityistä tukea. Kodin tuen pettäessä pojat ovat erityisen haavoittuvia.
- Oppivelvollisuuden jälkeen oli aikaisemmin toisen asteen koulutuksen ohella useita muita mahdollisuuksia sijoittua työelämään. Parin viime vuosikymmenen aikana nämä mahdollisuudet ovat lähes kokonaan sulkeutuneet. Matalan osaamisen työpaikoista kilpailu on kiristynyt. Tämä kehitys on sulkenut ovia kaikilta niiltä nuorilta, joiden koulumenestys on jäänyt heikoksi. Tässä joukossa on selvästi enemmän poikia kuin tyttöjä.
- Oppivelvollisuuden suhde toisen asteen koulutukseen ja siihen liittyvät taloudelliset vastuut ovat vanhentuneita ja kasvattavat eriarvoisuutta. Jyrkkä raja oppivelvollisuuden ja toisen asteen välillä johtaa osaoptimointiin. Perusopetuksessa ei ole aitoa tulostavasta oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen. Tästä seuraa, että merkittävä osalle oppilaista, useimmiten pojille, katsotaan oppivelvollisuus suoritetuksi, vaikka oppimistulokset ovat jääneet vaatimattomiksi. Eteneminen oppivelvollisuuden jälkeen jää ja myös kustannukset jäävät muille organisaatiolle ja nuorille itselleen.

- Kuntien saamat valtionosuuksissa on erityisen vakava eriarvoisuus siinä suhteessa, että nykyinen järjestelmä tuottaa automaattisen tuen kaikista toisen asteen koulutuksessa etenevistä, mutta ei lainkaan tämän koulutuksen ulkopuolelle jääneistä. Kuitenkin juuri viimeksi mainittu ryhmä tarvitsee erityistä tukea ja erityisiä palveluja menestyäkseen työelämässä. Oppivelvollisuuden jälkeen kuntien saama valtionosuus olisi laajennettava kattamaan kaikki ikäluokat ainakin 20. ikävuoteen saakka

Kun tavoitteeksi asetetaan sukupuolten välisten oppimistuloserojen puolittaminen vuoteen 2020 mennessä, olisi niiden kehitystä viime vuosien aikana tarkasteltava huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin mitä luonnoksessa on tehty. Viime vuosien kehityksen huolellinen analyysi antaisi mahdollisuuden ennakoita tulevaisuutta 2030–40 –luvulle saakka, jolloin nyt esillä olevien toimenpiteiden vaikutus alkaa näkyä työelämässä.

Miesjärjestöjen keskusliitto pitää välttämättömänä, että työryhmä keskittyy huomattavasti yksityiskohtaisemmin niihin koulutuksen rakenteisiin, voimavaroihin ja osaamiseen, jotka ovat osaltaan myötävaikuttaneet poikien huonompaan koulumenestykseen tyttöihin verrattuna. Toimenpideohjelman tulisi kattaa kokonaisuutena erityisesti varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen ja perustua ajankohtaiseen tietoon poikien ja tyttöjen eroista kasvussa ja kehityksessä ja myös oppimaan oppimisessa. Erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota sukupuolten välisen eriarvoisuuden vähentämiseen kansantaloudelliseen merkitykseen. Esitettävän toimenpideohjelman vaikutukset suhteessa tavoitteisiin tulisi ennakoita ja valmistella riittävän yksityiskohtainen esitys seurannasta ja sen indikaattoreista.

Kun sukupuolten välinen ero oppimistuloksissa ja siihen vaikuttavat tekijät ovat jääneet pääosin analysoimatta, Miesjärjestöjen keskusliitto esittää, että näistä kysymyksistä käynnistetään viipymättä yksityiskohtaisempi selvitystyö.

Helsingissä 5.10.2012

Miesjärjestöjen keskusliiton hallitus

Lisätietoja

Matti Rimpelä
hallituksen puheenjohtaja
matti.rimpela@uta.fi